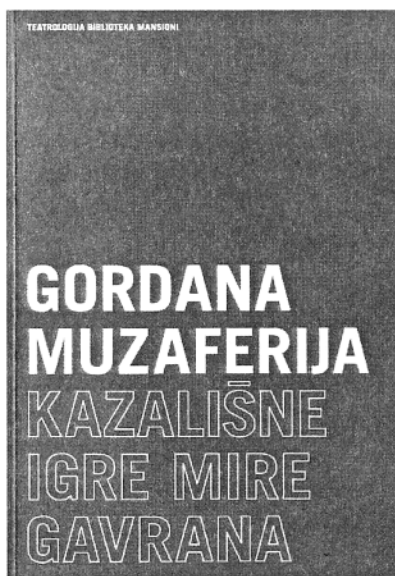

ADRIANA CAR-MIHEC

VRSNO TEATROLOŠKO PERO

Gordana Muzaferija
Kazališne igre Mire Gavrana
Hrvatski centar ITI – UNESCO
Biblioteka Mansioni
Zagreb, 2005.

Studija *Kazališne igre Mire Gavrana* ugledne sveučilišne profesorice i teatrologinje iz Sarajeva Gordane Muzaferije, objavljena u izdanju teatrologijske i dramske biblioteke Mansioni Hrvatskog centra ITI – UNESCO, prva je monografska studija o djelu našeg najizvođenijeg i najprevođenijeg dramskog pisca Mire Gavrana, autora koji za sobom ima zamjetan književni opus sastavljen ne samo iz dramskoga nego i od pripovjednog i romanesknog stvaranja. Njime je on u protekla dva desetljeća osvojio izuzetno razgranat recepcijski prostor i čitateljstva i gledateljstva, bez obzira na starosnu dob, u zemlji i u inozemstvu, bez obzira na različit kulturološki kod. U tom paralelizmu svojih žanrovskih opredjeljenja koja su odraz njegove stvaralačke otvorenosti, Gavrana se ipak najčešće okretao dramskoj formi gradeći – što ćemo i vidjeti upravo iz ove studije – čvrstu i prepoznatljivu poetiku. Ona je dosljedno vođena temeljnim spisateljevim umjetničkim kredom koji Gordana Muzaferija gotovo aforistički sažima u zaključnoj rečenici svoje knjige: *Tekstualno i teatarsko nerazdvojne su sastavnice u stvaranju scenskog djela, a glumci i publika glavni su stupovi kazališne umjetnosti.*¹

Odlučivši se na izazovan prohod kroz Gavranov zamašan i po broju izvođenja i prijevoda krajnje respektabilan opus sastavljen od trideset četiri dramska teksta (pisana i izvođena u rasponu od 1983. do 2004. godine) Gordana je Muzaferija napisala uistinu znalačku studiju. Prikladnost njezina pristupa Gavranovu dramskom opusu duboko je znanstveno utemeljena i počiva na autoričinu dugogodišnjem radu. Oslanjajući se na vlastita istraživanja, ali i na relevantnu hrvatsku i svjetsku znanstvenu literaturu, ona je ključ za koncept svoje knjige prepoznala u, kako sama tvrdi, temeljnom značenju Gavranove dramatike koje je sadržano u njegovoj postmodernoj sklonosti k slobodnoj *igri* s tradicionalnim kanonima razaznatljivim kako na razini forme, tako i na razini sadržaja. Pojam je igre tako postao i osnovnim nositeljem značenja u naslovima njezine studije – ponajprije u samom naslovu knjige, a potom i u njezina četiri temata: *Mit u igri*, *Povijest u igri*, *Sadašnjost u igri* i *Teatar u igri*. Lišena zaštitne moći neke u znanosti inače uvriježene vremenske distance autorica se i sama upustila u interpretativnu igru kao osobit vid svoje osobne estetske komunikacije s Gavranovim kazališ-

nim igrama koje je znalački i uspješno usustavila u tipološke nizove unutar spomenutih temata. Na taj je način studija zadobila i svoj metodološki cilj. Naime, kroz spomenuta četiri poglavlja različita obima uz dijakronijski uvezane interpretativne mozaične cjeline uspjela je ukazati na bitne tematske, žanrovske, stilske, a time i poetičke osobitosti Gavranova dramskog opusa, definirati njegovo književnopovijesno i književnoteorijsko značenje. Pokazala je da je Gavranova poetika dramaturški utemeljena na intimističkoj konverzacijskoj drami s uglavnom malim brojem lica, pisanoj vrsnim dijalogima i iznenađujućim obratima u odnosu na inicijalnu situaciju. Poetika je to, između ostalog, tematski osobita po problematiziranju uloge vlasti, ljubavi i umjetnosti u ljudskom životu. Žanrovski je sklona prožimanju dramskog i komičnog rukopisa s varijacijama ironijskog odmaka od blago humornog do grotesknog. Na strategijskom planu gotovo je uvijek okrenuta modusu igre kojim se realizira i makrostrukturni i mikrostrukturni nivo komada i to, najčešće, kroz znakovito slobodno poigravanje na granici između povijesti i suvremenosti, teatra i zbilje, teksta i prototeksta. Spomenuto ponajbolje možemo iščitati iz minucioznih interpretacija (po autoričinu sudu) Gavranovih paradigmatičkih tekstova kao što su *Kreontova Antigona*, *Noć bogova*, *Muž moje žene*, *Tajkuni*, *Kako ubiti predsjednika*, *Kad umire glumac*, *Bit će sve u redu*, *Čehov je Tolstoju rekao zbogom*, *Kraljevi i konjušari*.

U gustu i bogatu mrežu tumačenja Gavranova dramskog pisma uvodi nas Gordana Muzaferija uvodnom napomenom u kojoj vrlo jasno definira područje svoga bavljenja, metodološke pretpostavke, ciljeve i kompoziciju svoje knjige. Ono što svakako valja istaći jest činjenica da su Gavranove kazališne igre u ovoj studiji postale i samoj autorici svojevrsan podtekst za, s jedne strane, maštovitu i razigranu, a s druge strane nadasve promišljenu, sustavnu i pedantnu znanstvenu igru. Jer *Kazališne igre Mire Gavrana* strukturirane su poput osobita kruga unutar kojeg se prelamaju četiri (opet) kružna, slojevita temata. Njihove se interpretativne silnice međusobno nenametljivo, ali nadasve promišljeno prelamaju, nadopunjuju i ulančavaju, što ponajbolje možemo eksplicirati na primjeru prvog u nizu

od četiriju poglavlja, naslovljenog sintagmom *Mit u igri*. Isti je popraćen motom – a to je postupak koji autorica dosljedno poštuje i u primjeru svih naslova ostalih triju poglavlja, kao i njima podređenim uvodnim studijama. Spomenuto na neki način čini prvi interpretacijski sloj i svojevrsni je metajezični signal kojim Gordana Muzaferija anticipira razumijevanje izdvojenih dramskih tekstova koje podvrgava analizi unutar pojedinih krugova. Nakon toga u poglavlju pod naslovom *Antigonski mit od Sofokla do Glowackog* uvodi nas u drugi, komparatistički sloj tumačenja jedne od paradigmatičkih Gavranovih dramskih tekstova *Kreontove Antigone*. U njemu iznosi svoja promišljanja o brojnim obradama antigonskog mita od Sofokla preko R. Garniera, J. Cocteaua, B. Brechta, J. Anouila i drugih do D. Smolea i J. Glowackog. Kroz sljedeće poglavlje *U stalnom procesu mijene* prvi, književno-povijesni sloj dodatno je produbljen komparatističkim (ponajprije mislimo na kontekst nacionalne književnosti) i književnoteorijskim opservacijama o dramtizacijama antigonskog motiva tijekom književne i kazališne povijesti. Potom ulazimo u samo središte kruga kojeg čini briljantna analiza drame naslovljena kao *Igra živim šahovskim figurama*. Cjelinu autorica zaokružuje zaključnim poglavljem prvog temata *Mit na način današnjice* u kojem pak konačno sažima svoja promišljanja o Gavranovu tekstu, jasno definira njegovu književnopovijesnu ulogu i značenje. Ne zaboravlja pritom važnost koju sam Gavran pridaje kazališnoj izvedbi. Stoga svoju dramatološku vizuru upotpunjuje teatrološkim natuknicama o praiizvedbi *Kreontove Antigone* u Dramskom kazalištu "Gavella" krajem 1983. godine i njima pridruženim funkcionalnim citatima iz kazališne kritike. No, toj još nije sve – *Kreontovu je Antigonu*, po njezinu sudu, kao nadasve složen sustav moguće tumačiti iz različitih aspekata pa stoga ona svoje zasluženo mjesto nalazi i u tematu *Teatar u igri*. U dva različita temata iz različitih aspekata autorica tumači i niz drugih Gavranovih tekstova, primjerice *Kraljevi i konjušare*, drame *Traži se novi suprug*, *Vrijeme je za komediju*, *Urotnici*, *Čehov je Tolstoju rekao zbogom* i dr.

Kružnost ostvarena u, poigrajmo se sada i mi terminima, izloženom mikrosustavu poput lepeze se širi i na sve ostale dijelove ove studije. Ona je posebno

istaknuta u njezinu drugom poglavlju koje nosi naslov *Povijest u igri* u kojem su znalački interpretirani predlošci, a njihove književnoteorijske i književnopovijesne komparativističke popratne studije, razdijeljene u dva strukturna modela, bloka, od kojih je jedan posvećen dramama iz svjetske, a drugi onima iz hrvatske povijesti, koncentrično se ulančavaju i integriraju u neprekidan slijed koji svoje konačno značenje i smisao ostvaruje tek unutar makrosustava *Kazališnih igara Mire Gavrana*. Uvodna studija i sažetak ove knjige koja je do same svoje srži prožeta igrom kao svojim temeljnim principom u tom se kontekstu nadaju kao čvrst okvir, kao zatvorena kružnica. Svojevrsan su metatekstualni komentar živog i pulsirajućeg tkiva usporedivog s nadahnutom predstavom u predstavi o Gavranovoj predstavi.

Težeći doživljaju cjeline kao polazišta Gordana Muzaferija uspješno izbjegava u teatrološkoj literaturi često prisutan subjektivizam i ne upada u zamku intuicije. Naprotiv, pri interpretaciji uvijek ima u vidu književnopovijesni sustav, tj. model kojem predložak pripada. Kao vrsna poznavateljica književne povijesti (kako svjetske, tako i hrvatske), autorica na neki način ulazi, rekli bismo, u diskusiju o samoj interpretaciji. Detaljno upoznata sa svojim brojnim prethodnicima, ona u knjizi znalački i kritički komentira njihove metode, ali uspijeva pronaći i vlastita, nova metodološka uporišta s kojima suvereno pristupa zadanom problemu. Po utvrđivanju predloška, osim toga, uvrštava dramu i u svoj društveni kontekst, osvrće se na relevantne elemente strukture koje pronalazi i u jezičnom i u idejnom sloju svakog analiziranog dramskog djela posebno. I, posljednje, ali ne i manje važno – njezine su interpretacije fundirane na ponajboljim metodološkim principima danas već klasične europske, tj. svjetske teatrologije – od onih (spomenimo samo neke) Baluhatijevih, Bahtinovih, Bergsonovih, Carlsonovih, preko Fryeovih, Huižingovih i principa Kate Hamburger pa sve do Kottovih, Melchingerovih, Pfisterovih i Szondijevih. Dodamo li ovim stožerima brojna imena hrvatskih i bosanskohercegovačkih autora kao što su, recimo, N. Batušić, V. Biti, V. Zuppa, Z. Lešić, M. Katnić-Bakaršić i mnogi drugi s područja drame, kazališta i teorije književnosti,

dobit ćemo uzore koje naša autorica elegantno i nekonvencionalno asimilira gradeći svoje čvrsto, baršunastim i duboko emocionalnim jezikom pisano interpretativno motrište.

Pokazavši, dakle, ne samo vrsnoću pera nego i neobičnu širinu teorijske, književnopovijesne i teatrološke naobrazbe, svojim je "pogledom izvana" Gordana Muzaferija otvorila potpuno nove putove u izučavanju Gavranova djela. Njezine su *Kazališne igre*, u kojima uz neprekidan sugovor i suživot s književnošću i kazalištem nailazimo i na brojne međupostaje sa suptilnim promišljanjima o ljudima i društvenim prilikama (posebice u poglavlju *Sadašnjost u igri*), zasigurno inicijalna, nezaobilazna "mansija" naše teatrologije. Iznimno bogat, sveobuhvatan i precizan znanstveni aparat ove knjige, a mislimo tu, između ostalog, na biografske, bibliografske i teatrografske podatke o Miri Gavranu, kao i fotografije s njegovih brojnih predstava, poslužit će, stoga, i najširoj kulturnoj javnosti kao prijeko potreban, kvalitetan i poticajan materijal kada je riječ ne samo o Miri Gavranu nego i o suvremenoj hrvatskoj drami uopće.

¹ Muzaferija, Gordana, *Kazališne igre Mire Gavrana*, Hrvatski centar ITI – UNESCO, Zagreb, str. 248.